

Wegeliuksen postillan lähteet

ERKKI KANSANAHO: *Wegeliuksen postillan lähteet ja teologia*. Suomalaisen teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja LII. Hki 1950. 228 s.

»Wikeliuksen pitkät portaat», kuten lapsena kuulin nimiteltävän Juhana Wegelius nuoremman suurta postillaa, on lähes puolentoista vuosisadan ajan ollut Suomen uskonnollisen kansan tärkeimpiä sanan lähteitä. Tämä 2-osainen, 2300-sivuinen, suurimuotoinen teos ilmestyi monien vaikeuksien jälkeen painosta Tukholmassa vuosina 1747—1749, ja vielä vv. 1895—1896 siitä otettiin Raumalla 4. painos. Viljo Tarkiainen on luonnehtinut teoksen v. 1939 ilmestyneessä tutkielmassaan (Suomen kirkkohist. Seuran vuosikirja XXVII, ss. 90—154) varsin korkeatasoiseksi: »Teos on pitkäaikaisen, hartaan ja huolellisen työn tulos, niin täydesti se kuvastaa tekijäänsä, niin yhtäpitävää on sen sisältämä oppi ja uskonkäsitys eri kohdiltaan ja niin vakaumuksellisesti näyttävät eri saarnoissa esitetyt ajatukset liittyvän yhteen.» Esitystapaa Tarkiainen pitää yleistajuisena: »Se on tarkoitettu sekä kansalle että pappeille, etupäässä kuitenkin kansalle . . . Sen lausejaksot ovat tosin usein melko pitkiä, moniosaisia ja raskaasti kuormitettuja. Mutta ne eivät liene silti menneet — ainakaan eivät osuvasti lausuttuina — yli koulunkäymättömän kansanmiehen ymmärryksen, sillä niissä esitetään asiat selvästi, koruttomasti ja hyvässä järjestyksessä, vieläpä kansanomaisen monisanaisesti paikoittain» (s. 107).

Tarkiainen on huolellisesti poiminut Wegeliuksen tekstistä mahdolliset lähdeviitteet. Teoksia, joihin Wegelius on saarnoissaan viitannut, hän mainitsee 40, minkä lisäksi hän lausuu olettamuksen, että Wegelius on voinut nojata käyttämiinsä lähteisiin muissakin kohdissa kuin itse mainitsemissansa, joten kunkin kirjoittajan mahdollinen vaikutus Wegeliukseen saattaisi ansaita erityistä tutkimista (s. 112).

Mm. tämän tutkimuksen on teologian tohtori Erkki Kansanaho nyt suorittanut ja on tullut varsin yllättävään tulokseen: valtaosa Wegeliuksen saarnoista on joko suoranaisia käännöksiä, lyhennelmiä tai muuta lainaa saksalaisen pietismin perustajan Philip Jakob SPENERIN saarnakokoelmista (1692—1715), siis lähteestä, jota teoksessa ei ollenkaan mainita. Wegeliuksella on kaikkiaan 79 saarnaa, ja niistä 59 perustuu Spenerin neljään eri postillaan. Moniaissa sitaatitkin ovat tarkalleen Spenerin mukaan. Juhana Wegelius ei ole tietenkään yrittänyt antaa väärää kuvaa osuudestaan, vaan hän on menetellyt ajan tavan mukaan. Lisäksi Spenerin mainitseminen olisi suuresti vaikeuttanut teoksen ilmestymistä, ehkä estänyt sen kokonaan, sillä niin varovaisesti johtavilla paikoilla suhtauduttiin pietismiin, vaikka se Spenerin ja Wegeliuksen edustamassa muodossa pysyi täysin kirkollisellisella linjalla. Seurattessaan Speneriä Wegelius on jatkanut 1600- ja 1700-lukujen hartauskirjojen traditiota, jonka johtolangat vievät lähinnä Juhana Arndtiin (1555—1621) ja sitä tietä osittain keskiajan mystikkoihin. Wegelius siis lähinnä välitti Spenerin väkevää julistusta Suomen kansalle ja rakensi nuo »pitkät portaat», jotka viitoittavat vaikeasti kuljettavan tien parannusta etsiville ja iäisiä päämääriä tavoitteleville kansamiehille ja -naisille.

Tohtori Kansanahon teokseen sisältyy paitsi nimessä mainitut pääkohdat myös selvitys postillan julkaisemisvaiheista ja levikistä sekä Juhana Wegeliuksen mielenkiintoinen elämätkuvaus lappalais-ruijalais-torniolaisessa miljöössä. Teos on kirjoitettu selkeästi hyvään tyyliin ja on kohottavaa lukemista muillekin kuin teologeille.

K. VNA